

МУЗИЧНА ТЕРАПІЯ: РОЛЬ МІЖГАЛУЗЕВОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ФОРМУВАННІ ФАХОВОЇ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ ТА КОНКРЕТИЗАЦІЇ СФЕРИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Ольга Бенч^{1*}, Зузана Брчакова¹

¹Католицький університет в Ружомберку

Анотація

Мета статті – визначити провідні сучасні тенденції основних галузей музичної терапії з врахуванням досвіду світових наукових шкіл. *Методологія дослідження* окреслюється використанням історико-культурологічного підходу до вивчення становлення та розвитку музичної терапії, а також методів аналізу та порівняння для простеження основних напрямів музикотерапії й міжгалузевих впливів вагомих наукових результатів. *Результати*. Доведено, що динамічність розвитку музичної терапії з часу її створення виявляє певну стабільність у нарощенні та апробації нових відгалужень. Їхня логічна поява пояснюється своєрідними «перехресними» міжгалузевими впливами та залученням на певних етапах вагомих наукових результатів із різних галузей знань, у тому числі віддалених від практичної медицини, традиційної музичної освіти, класичних музикознавства і педагогіки. Наголошено, що завдяки внутрішній диференціації окремих її складових постійно оновлюється системність галузі, яка сформована на перетині педагогіки, теорії соціальної комунікації, культурології та інших споріднених дисциплін. Визначено, що провідними у музикотерапії є медицина, психологія і педагогіка, що розвивається як інтегративна дисципліна на стику нейрофізіології, психології, рефлексології, музикознавства та інших дисциплін. *Наукова новизна* полягає у виявленні спільних засобів і підходів наукового пізнання музичної практики до психологічної, ментальної, поведінкової корекції людської діяльності на різних вікових етапах.

Ключові слова: арттерапія; музична терапія; психокорекція; методи терапевтичного впливу; міжгалузева взаємодія; соціальна та вікова педагогіка

Для цитування

Бенч, О., & Брчакова, З. (2022). Музична терапія: роль міжгалузевої взаємодії у формуванні фахової спеціалізації та конкретизації сфери досліджень. *Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство*, 46, 69-77. <https://doi.org/10.31866/2410-1176.46.2022.258618>

ВСТУП

Музична терапія — міждисциплінарна галузь музичної педагогіки, музичної психології і психокорекційної медицини, що активно розвивається в останні десятиліття. Її джерела сягають архаїчних часів, а її елементи функціонують у культурах багатьох народів світу. Музичну терапію можемо спостерігати в обрядовості різних народів сві-

ту. Зокрема, у пам'ятках Стародавнього світу як осмислений вплив музики на фізіологічні функції та ціннісні орієнтири людини, а в античні часи вона формувала доволі складну систему потужного впливу на психічний та фізичний стан людини. Власне термін «музична терапія» у сучасному значенні застосували орієнтовно в 1950-му році¹. Його наукове обґрунтування спричинило створення навчального курсу в Університеті шта-

¹ Період початку фіксації психологічних експериментів за участі музико-терапевтичних засобів – це рубіж 1800-х років: у 1789 році в журналі «Columbian Magazine» надрукували статтю «Music Physical Considered». У 1804 році американський вчений Едвін Етлі опублікував книгу «Вступний огляд про вплив музики на лікування хвороб», у якій переважно спирався на спостереження мислителів епохи Просвітництва – Жан-Жака Руссо, Бенджаміна Раша та ін.

ту Мічиган 1944 р. З другої половини 1940-х рр. у популяризації музикотерапії як ефективному методі лікування визначну роль відіграла і Віденська школа (Wiener Schule der Musiktherapie). Її представники (Іра Альтшулер, Вілль ван де Волл та Е. Теер Гастон) не тільки сприяли визнанню спеціальності як рівноцінної серед медичних, а й започаткуванню навчальних програм для музикотерапевтичної освіти. У листопаді 1958 р. офіційно зареєстрували «Товариство сприяння музиці в цілющих мистецтвах» («Gesellschaft zur Förderung der Musikheilkunde»). Наступного року відбувся міжнародний симпозіум із проблем використання музики в медицині та стартував перший курс із музикотерапії в Академії музики та виконавських мистецтв у Відні.

У наступні десятиліття інтенсивність динаміки музичної терапії зростала водночас з тенденцією до нарощення внутрішньої системності та окресленням спектра застосувань у різних сферах, зберігаючи основною ознакою саме міждисциплінарність:

Як сукупність знань і практики — це гібрид двох предметних галузей: музики та терапії, які стосуються багатьох різних дисциплін; як міждисциплінарна сфера — це одночасно мистецтво, наука та людство; як поєднання музики та терапії — обидва з яких мають нечіткі важко означувані межі; як спосіб лікування — неймовірно різноманітний у застосуванні, цілі, методи та теоретичній спрямованості; як всевітня діяльність, на неї впливають культурні відмінності; як дисципліна та професія, вона має подвійну ідентичність; і як відносно молода сфера, вона все ще розвивається. (Bruscia, 2014, с. 8)

Відтак окреслення вагомих для сьогодення тенденцій в основних галузях музичної терапії з врахуванням досвіду різних шкіл та окремих вчених є актуальним на кожному новому етапі розвитку галузі, а також — у динаміці утвердження цього фаху в різних країнах.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аналіз актуальних наукових публікацій дає підстави стверджувати, що музична терапія як галузь знань продовжує динамічно розвиватися, а кількість робіт, присвячених її проблематиці, невпинно зростає. Серед монографій узагальнювального спрямування визначимо праці В. Петрушина, А. Менегетті, Х. Бруна, С. Шушарджан, Х. Бразерса, у яких описані спільні для всіх напрямів

музикотерапії методи і сфери їхнього застосування. Методологічну основу відтворено у роботах Г. Декер-Фойгта, П. Й. Кнілла, Е. Вейманна. Та найбільше ця дисципліна розроблялася у медицині Г.-Г. Декер-Фойгтом, Л. Литвинчуком. Водночас досліджень, присвячених аналізу видань з формування фахової спеціалізації музикотерапії, недостатньо.

Мета статті — визначити провідні сучасні тенденції основних галузей музичної терапії з врахуванням досвіду світових наукових шкіл.

Методологія дослідження окреслюється використанням історико-культурологічного підходу до вивчення становлення та розвитку музичної терапії, а також методів аналізу та порівняння для простеження основних напрямів музикотерапії й міждисциплінарних впливів вагомих наукових результатів.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Музична терапія є відносно молодого науковою і практичною галуззю, що потребує нарощення системності, масиву наукової і науково-методичної літератури, професійної підготовки серед представників різних спеціалізацій. Необхідно також визначити перспективи, уточнити проблематику досліджень кожного з напрямів музичної терапії. Зазначимо, що спільним між ними є застосування таких видів музичної практики як слухання творів, гра, вокалізація, спів та імпровізація для психологічного, ментального, поведінкового коригування людської діяльності на різних вікових етапах. Закономірно, що провідними галузями музикотерапії є медицина, психологія і педагогіка.

Підхід до сучасного розуміння музичної терапії ілюструють визначення, що упродовж кількох десятиліть надавав їй професор музичної терапії Університету Темпл (Філадельфія, США) Кеннет Е. Брусція (Kenneth E. Bruscia), і які він сам прокоментував у праці «Defining Music Therapy». Отже:

1989: Музична терапія — це систематичний вплив, під час якого терапевт сприяє збереженню здоров'я клієнта, використовуючи музичні переживання і відносини як динамічні сили змін;
1998: Музична терапія — це систематичний вплив, під час якого терапевт допомагає клієнту оздоровитися, використовуючи музичний досвід і відносини як динамічні сили змін. (Bruscia, 2014, с. 21-22)

Заміна одного слова у другому визначенні, за поясненням автора, означала зміну його уявлень про природу здоров'я. Внаслідок чого у працю було додано такі розділи: «Типи музичного досві-

ду» (визначено і описано чотири основні методи музикотерапії) та «Динамічні сили» (опис функцій учасників музично-терапевтичного процесу на основі інтегральної теорії Кена Вілбера²). Врешті К. Брусція прийшов до висновку, що різноманітність музичної терапії зумовлює неможливість і навіть помилковість її визначення з допомогою єдиного підходу, моделі, методу, обстановки або програми навчання.

Музична терапія задумана і практикується як мистецтво, наука та людство. Концепції про це як про мистецтво можуть посилити практику музикотерапії як науки ...; концепції про неї як про науку можуть посилити її практику як гуманістичного мистецтва... Одним словом, множинні концепції збагачують музичну терапію, а вузькі концепції збіднюють її. (Bruscia, 2014, с. 268)

Подібну багатоаспектність у розумінні предмета цієї галузі демонструють й українські науковці. У роботах В. М. Драганчук (2010), Г. І. Побережної (2008, 2010), Т. Демчук (2013) з максимальним ступенем узагальнення констатуються, фактично, аналогічні до поглядів К. Брусція висновки.

Музикотерапія — різновид арттерапії. Вона супроводжує, впливає і формує особистість дитини все життя, сприяє взаєморозумінню людей, пробуджує і підтримує в них почуття спорідненості... Сьогодні музикотерапія — інтегративна дисципліна, що розвивається на стику нейрофізіології, психології, рефлексології, музикознавства та інших дисциплін. ... вона гармонійно поєднує в собі основи медичної науки та характеризується як відносно новий метод психотерапії. (Демчук, 2013, с. 158)

Цей же мультидисциплінарний підхід описаний у Кеннета С. Ейгена (Kenneth S. Aigen) у масштабному дослідженні «The Study of Music Therapy: Current Issues and Concepts» / «Вивчення музикотерапії: актуальні проблеми та концепції» (Aigen, 2013). Вчений розглядає ключові наукові

проблеми для галузі — питання визначення природи музикотерапії, її теорії на тлі функцій соціального контексту, співвідношення з історичним і сучасним використанням музики в побуті, значення неврологічної теорії, теорії ранньої взаємодії в її успішному функціонуванні тощо.

У останні десятиліття кількість робіт, присвячених безпосередньо проблематиці музичної терапії, невпинно зростає. До них належать переліком монографії узагальнювального спрямування — «Музыка души. Введение в музыкотерапию» А. Менегетті; «Музична терапія. Історія — Теорія — Методи» («Musiktherapie. Geschichte — Theorien — Methoden») Х. Бруна; «Музика як медицина: Історія музикотерапії з античності» («Music as Medicine: The History of Music Therapy Since Antiquity») П. Хордена; «Музикотерапія и резервы человеческого организма» і «Руководство по музыкотерапии» С. В. Шушарджан; «Влияние музыки на человека» («Influence of music on a human being») Х. Бразерса. У них переважно описана суть спільних для всіх напрямів музикотерапії методів і сфер їхнього застосування.

Попри різноманітність досліджень, простежується тенденція до виокремлення із загального масиву окремих проблемних сфер. Одним із перших підручників для підготовки фахівців-музикотерапевтів у німецькомовній літературі — праця «Імпровізація та музикотерапія. Можливості та ефекти безплатної музики» Ф. Хегі (Hegi, 1988). Цей автор широко висвітлював особливості музичного досвіду і особливо ефекти музичних імпровізацій з ритмом, взаємодією частот і резонансних просторів (інструментальні тембри і людський голос; артикулювання; різні вібрації), мелодією як організованим і структурованим людською волею звуковою послідовністю, динамікою (спостереження за різними рівнями гучності і тишею), а також формами та їхніми конструктивними елементами. У аналізах терапевтичного процесу, поєднуючи музикознавчі аспекти з антропологічними і психологічними, Ф. Хегі окреслив методіку перетворення музичної імпровізації в терапію (узагальнення в музичному і біопсихосоціальному досвіді музичних «подій» та осмислення ролі цього процесу для розуміння проблемних повсякденних переживань).

² Кен Вілбер — американський мислитель, автор серйозних теоретичних досліджень. Всі його книги, перша з яких — «Спектр свідомості» (1973), перекладені більше ніж на двадцять п'ять мов світу. Його інтегральна теорія — спроба об'єднати найрізноманітніші теорії і мислителів в єдину структуру (концепція про живу цілісність матерії, тіла, розуму, душі і духу) — ігнорується академічними установами.

До теоретичних основ музичної терапії залучено його розробку щодо психологічного розвитку особистості, що поєднуються в доперсональній (підсвідомі мотивації), особистій (свідомі психічні процеси) і трансперсональній (інтегративні та містичні структури) стадіях. Враховується і розрізнення К. Вілбером областей / «ліній розвитку» інтелекту, які у «психоактивній» (тобто активно трансформувальній свідомості) ментальній системі координат охоплюють когнітивну, етичну, естетичну, духовну, кінестетичну, афективну, музичну, просторову, логічно-математичну та інші складові.

Певна частина узагальнень оприлюднюється в науково-популярному жанрі, що має величезне значення для прийняття різних музикотерапевтичних ідей широкими колами читачів. Наприклад, у праці «Музична терапія» Зузани Віталової (Vítalová, 1999) представлено лікувальне застосування музики із диференціацією рецептивних, активних, ретроспективних та перспективних прийомів у контексті фізіологічного, психологічного та соціального коригування. Поряд із фаховими медичними дослідженнями, значний масив займає відгалуження, засноване на вивченні окремих музичних стилів та парамузичних явищ. Серед таких публікацій доцільно назвати працю Д. Дж. Кемпбелла «Ефект Моцарта» (Кемпбелл, 1999), в якій узагальнений понад двадцятирічний досвід експериментування зі звуковими (передусім музичними) вібраціями. Його висновки базуються на тому переконанні, що мембрани людських клітин є природними резонаторами і тому на них реально впливати тими засобами, які широко застосовуються у східній медицині та релігійних дійствах, — гонги, тибетські дзвони й співочі чаші тощо. На підтвердження цієї ідеї дослідник навів сотні спостережень, здійснених ним та іншими практиками галузі³. Зацікавленість музично-терапевтичними особливостями східних лікувальних традицій виявилася і в публікаціях, присвячених таким новаційним напрямкам як енергоінформаційна музикотерапія. Серед досліджень виділимо монографію «Новый путь к самоисцелению» (2002) Р. Блаво, в основу якої були покладені результати медико-етнографічних експедицій до країн Далекого Сходу, Південної та Південно-Східної Азії. До найновіших розробок належать також дослідження природи звукових файлів, які мають психоактивізувальну дію («Исследование феномена бинауральности в “аудионаркотиках”» (2010) В. В. Бут-Гусаіма).

Широкому поширенню і результативності музичної терапії різними країнами світу⁴ сприяло те, що ця галузь знань стала предметом вивчення й вітчизняних учених. Так, ще у 1996 році в Україні вийшов науково-методичний посібник «Музикотерапія як метод психокорекції» Г. Батищевої (1996), а наступного року — посібник-хрестоматія «Музична психотерапія» О. Антонової-Турченко (1997). Невдовзі до досліджень у цій сфері додалися «Музыка и психика» Б. Любан-Плоцци, Г. Побережної та О. Белова (2002), «Музична терапія: теорія та історія» В. Драганчук (2010).

Нарощення методологічного досвіду і базового поняттєвого апарату відтворено у енциклопедичних словниках: «Лексикон музичної терапії» («Lexikon Musik therapie») (1996) Г. Г. Декер-Фойгта, П. Й. Кнілла, Е. Вейманна (H. H. Decker-Voigt, P. J. Knill, E. Weymann), в якому узагальнили німецькомовний досвід різних напрямів, а також «International Dictionary of Music Therapy» (2013), де систематизували національні і міжнародні ресурси. Розгалуження професіоналізації в цій галузі знань на сьогодні є закономірним процесом:

... дуже важливо розуміти, відрізнити та ідентифікувати поняття “лікування музикою”, або терапія музикою, звуком, вібрацією, резонансом і “музикотерапія”, де музика, музична імпровізація є психотерапевтичний процес, психотерапевтичний метод із встановленням терапевтичного ефекту та використанням музики, звуку, ритму на основі базових психотерапевтичних методів. (Львов, 2019, с. 128)

Прикметно, що головна увага музичної терапії зосереджена на терапевтичних аспектах. Тож, закономірно, що ця дисципліна інтенсивно розробляється у медицині (Герасимович & Эйныш, 1999; Maler, 1989; Wigram et al., 2002), зокрема — у концепціях психотерапевтичних шкіл

³ У цей потужний фактичний контекст залучено, зокрема, систему, розроблену в 1930-ті роки Карлом Орфом. Вона ґрунтувалася на принципі «інтегрування ества людини у “світ рухів, виразу і звуків”. Його підхід, який отримав назву “школа Орфа”, включає навчання в поєднанні з ритмікою, речитативною мовою, мистецтвом жесту і руху, а також імпровізацію з співом і грою на найпростіших ударних інструментах. ... Народна традиція розуміння музики без необхідності читати ноти «на папері» допомагає вивчати музику за допомогою руху, пісень, танцю та гри на інструментах, а не шляхом складної аналітичної розумової роботи» (Кемпбелл, 1999, с. 216). Ефективність досягнутого «соціально-індивідуального пробудження» підтверджена, як зазначив Д. Дж. Кемпбелл, використанням системи Орфа орієнтовно в 3 000 шкіл в США.

⁴ Підсумки розвитку галузі час від часу з’являються у наукових журналах. До таких публікацій належать, наприклад, статті «Музична терапія в Європі: ідентичність та професіоналізація європейської музикотерапії з оглядом та історією Європейської конфедерації музикотерапії» Й. Баккера, М. Носкер-Рібаупієрре, Й. Саттона (De Backer et al., 2014) і «Огляд професійного визнання музичної терапії в ЄС» Нердінгі Летулє і Еси Ала-Руони (Letule & Ala-Ruona, 2016), в яких узагальнюються тенденції розвитку і професійного визнання музикотерапії в країнах Євросоюзу і результати діяльності Європейської конфедерації музичної терапії. Масштабні огляди фахової практики надають «Вичерпний посібник з музикотерапії: теорія, клінічна практика, дослідження та тренінги» Т. Віграм, І. Педерсен та Л. Бонде (Wigram et al., 2002), а включно з ХХІ століттям створені в колективній монографії «Вступ до теорії та практики музикотерапії» (Davis et al., 2008).

і безпосередньо у психотерапевтичному використанні (Дединская & Щербинин, 2008; Máteјová, 1993; Máteјová & Mašura, 1980, 1992; Smeijsters, 1994, 1999), терапевтичних методиках у практиці роботи з психопатологією, у тому числі — підлітковою (Gold et al., 2007). У монографії «Введение в музыкотерапию» (Г.-Г. Декер-Фойгт, 2003), музична терапія інтерпретується як одна з привабливих і престижних спеціальностей, що викладається у багатьох державних та приватних навчальних закладах. Ганс-Гельмут Декер-Фойгт (2003) констатує істотний прогрес галузі в дослідженні впливу музичного досвіду на розвиток особистості, що пов'язується передусім з фізіологічними пренатальними передумовами⁵. А отже, музичний компонент набуває значення процесу, виокремленого серед інших процесів людської життєдіяльності, якому властиві як фізіологічні і психічні, так і культурно-соціальні параметри. Це поєднання зумовлює розуміння ефективності використання методів музичної терапії у психіатрії, яка сконцентрована на коригуванні чи лікуванні підсвідомих імпульсів:

Психодинамічна терапія музики — це творчий процес, який використовує музику і слова в рамках відносин між клієнтом / групою і терапевтом для полегшення постійного діалогу між свідомим і несвідомим змістом. Зв'язок між музикою та словами встановлюється шляхом вербальної обробки музичного досвіду та / або музичної обробки словесного досвіду. Психодинамічна терапія музики спирається на ідеї перенесення, контрпереносу, опору, розвитку его та інших понять, пов'язаних з аналітичною теорією. (Львов, 2019, с. 134)

Певна частина досліджень присвячена опису таких особливостей музично-терапевтичних ефектів як стилістичні властивості музичних творів, вплив звукових частот на здатність до комунікування з навколишнім світом завдяки розвитку здатності до сенсорної інтеграції у деяких неврологічних розладах⁶. Аналіз музикотерапевтичних ефектів не обмежується лікувальним спектром.

Так чи інакше враховуються й соціальні аспекти. Зразком такого комплексного підходу є монографія «Music Therapy: An art beyond words» / «Музична терапія: мистецтво за межами слів» (2014) Леслі Банта і Брунїулфа Стіджа (Bunt Leslie, Stige Brynjulf), у якій до наукового контексту введені спостереження у сферах загальноосвітньої та громадської практики і залучаються культурно-поведінкові, психоаналітичні, трансперсональні і загальногуманітарні ракурси.

Проблемі корекційного впливу музикотерапії в комплексній психотерапії присвячена стаття Л. М. Литвинчук «Особливості корекційного впливу музикотерапії», де визначено інструменти коригування — складання позитивної установки на якісну музику, вироблення стереотипу “задоволення від музики”; фантазування під музику із динамічно (руховим, графічним чи вербальним) відтворенням; введення у світ музичної семантики, починаючи від елементарних постпівок і позамузичних понять (Литвинчук, 2019, с. 322). Такий підхід заснований на чотирьох основних напрямках корекційного впливу музикотерапії у психологічній літературі.

Осмилюючи основні напрями музичної терапії, звернемо увагу на значення динаміки розвитку галузі положень мистецтвознавчих праць і фундаментальних досліджень у галузі психології мистецтва. Серед них назвемо: «Психология искусства» Л. С. Виготського (1925), «О системе музыкальных средств и некоторых принципах художественного воздействия музыки» Л. А. Мазеля (1965), «О психологии музыкального восприятия» Є.В. Назайкінського (1972), «О закономерностях и средствах художественного воздействия музыки» В.В. Медушевського (1976), «Целеполагание и деятельность музыкального мышления» І. Ляшенка (1989), «Об источнике способности человека к художественному творчеству» О.О. Мелік-Пашаєва (1998) тощо. У них не тільки описані психологічні особливості сприйняття музики, а й осмислена специфіка впливів музичного мистецтва на людину (психокорекційні функції, катарсичний потенціал тощо).

Внаслідок розвитку психології музичних здібностей вивчалися також питання інтонаційно-

⁵ Ці ж аспекти конкретизуються З. Віталовою на матеріалі експериментів із використанням музикотерапії для недоношених дітей та у пренатальному періоді.

⁶ Цьому, зокрема, присвячена монографія «Music Therapy, Sensory Integration and the Autistic Child» Доріта С. Бергер, у анотації до якої наголошують: «Музична терапія добре зарекомендувала себе як особливо ефективний спосіб роботи з людьми, які страждають на аутизм, допомагаючи їм спілкуватися, пом'якшуючи симптоми страждання та допомагаючи їм краще справлятися з невизначеним та заплутаним світом. ... Доріта С. Бергер детально розглядає ті характеристики аутизму, особливо проблеми сенсорної інтеграції, які піддаються музичній терапії. ... вона показує, як на неврологічному рівні чистота звуку сама собою може не тільки відкрити канал для спілкування, але й впливати на тривалі зміни способом, не відкритим для інших терапевтичних методів. Вона розглядає природу музики, зокрема мелодію, показуючи, як простоту музики може «зрозуміти» дитина з аутизмом так, як не можуть слова, і як це може призвести до словесного спілкування після встановлення зразків» (Berger, 2002).

висотного, тембрового і динамічного звуково-го сприйняття у зв'язку з музичними образами, естетичними характеристиками і структурними властивостями музично-звукових побудов. Так, Л. Литвинчук у статті «Психологічні механізми дії музики» загострює увагу на специфічних реакціях людини на музичні образи, в яких особистість знаходить «особливо важливий сенс», який пояснює її ж психологічні особливості:

Це стає можливим завдяки аналогічності, резонансності не лише семантики музичної мови і семантичних несвідомих структур людини, але й асоційованих біографічних образних репрезентацій з музичними творами. У цьому сенсі музичний твір є зручним інструментом для дослідження особистості слухача, який, вкладаючи в тлумачення твору певний зміст, тим самим говорить і про себе, про свої внутрішні пристрасті. (Литвинчук, 2012, с. 227)

Під час практики та її наукового осмислення виокремили такі основні методи здійснення терапевтичного впливу, як: імпровізація, відтворення, композиція і прослуховування музики. Досвід у кожному з названих видів діяльності може акцентуватися «на різні сенсорні методи, з усним дискурсом або без нього, і в різних комбінаціях з іншими мистецтвами. Залежно від того, наскільки за своєю суттю музичні звуки і види діяльності, які можна описати як передісторичні, музичні, позамузичні, парамузичні...» (Bruscia, 2014, с. 25). З. Віталова серед діяльних форм впливу згадує індивідуальний та колективний спів, гру на музичному інструменті, ритмічний рух, імпровізацію, композицію, прослуховування музики, музичну медитацію, колискові тощо (Vítalová, 1999).

Звернемо увагу, що впровадження фахових програм підготовки музикотерапевтів у кожній країні спиралося на популяризацію наукових праць, у яких, в контексті загальних світових тенденцій розвитку галузі, виокремлювалися особливо важливі за оцінкою дослідників предметні сфери. На підставі знань про «основний стрижень» музики — мелодію Гудрун Олдрідж та Девід Олдрідж (Aldridge & Aldridge, 2008) у роботі «Мелодія в музикотерапії: терапевтичний нарративний аналіз» звертаються до поняття мелодії в історичному контексті та сучасних теоріях та рекомендують вибір відповідного методу аналізу мелодич-

ної імпровізації, його застосування на практиці. Цей метод покликаний визначити власну позицію пацієнтів про світ і окреслити допустимі параметри зовнішніх проявів прихованих психологічних реакцій. Натомість у комплексному висвітленні основ теорії та практики музикотерапії словацькі вчені З. Матейова та С. Машура особливу увагу приділили ритму як специфічному арткомпоненту, об'єднувальному і водночас автономному виміру музики в музикотерапії, компоненту рухового вираження і чинника рецептивного компонента музикотерапії (зокрема, у динамічній фазі та фазі позитивної стимуляції)⁷ (Mátejová, 1993; Mátejová & Mašura, 1980, 1992).

ВИСНОВКИ

Отже, динамічність розвитку музичної терапії з часу створення перших офіційних освітніх закладів та товариств виявляє певну стабільність у нарощенні та апробації нових відгалужень. Водночас їхня поява є достатньо послідовною і логічною внаслідок своєрідних «перехресних» міжгалузевих впливів та залучення на певних етапах вагомих наукових результатів із різних галузей знань, у тому числі — на перший погляд, віддалених від практичної медицини, традиційної музичної освіти, класичних музикознавства і педагогіки. Наголошено, що завдяки внутрішній диференціації окремих її складових постійно оновлюється і системність галузі, що потребує подальших комплексних досліджень, зокрема — на перетині педагогіки, теорії соціальної комунікації, культурології та інших споріднених дисциплін.

Наукова новизна полягає у виявленні спільних засобів і підходів наукового пізнання музичної практики до психологічної, ментальної, поведінкової корекції людської діяльності на різних вікових етапах.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Герасимович, Г. И., & Эйныш, Е. А. (1999). Применение музыкотерапии в медицине. *Медицинские новости*, 7, 17-20.
- Дединская, Е. П., & Щербинин, К. А. (2008). Музыкальная терапия в клинической практике. *Музыкальная психология и психотерапия*, 2, 112-117.
- Декер-Фойгт, Г.-Г. (2003). *Введение в музыкотерапию*. Питер.

⁷ Саме увагою до ритму зумовлено публікацію в цій монографії багатьох інструкцій щодо музично-рухливих ігор та вправ, зорієнтованих на просторову орієнтацію, на моніторинг особливостей індивідуального ритму, психомоторику та інші психічні та соматичні реакції; на орієнтацію в просторі та часі із застосуванням директивних музичних сигналів; з музичною стимуляцією спрямовані на пізнання себе та свого тіла як ритмічного інструмента в просторі, часі та положенні тощо.

- Демчук, Т. (2013). Поняття музикотерапії та особливості її використання у педагогічній роботі з учнями дитячої музичної школи. *Молодь і ринок*, 2(97), 158-161.
- Драганчук, В. (2010). *Музична терапія: теорія та історія*. РВВ «Вежа» Волинського національного університету імені Лесі Українки.
- Кэмпбелл, Д. (1999). *Эффект Моцарта* (Л. М. Щукин, пер.). Попурри.
- Литвинчук, Л. М. (2012). Психологічні механізми дії музики. *Проблеми сучасної психології*, 17, 224-233. <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2012-17.%25p>
- Литвинчук, Л. М. (2019). Особливості корекційного впливу музикотерапії. *Проблеми сучасної психології*, 15, 322-330. <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2012-15.%25p>
- Львов, О. (2019). Музикотерапія як напрямок. Історія, розвиток, перспективи, техніки. *Форум психіатрії та психотерапії*, 12, 126-139.
- Любан-Плоцца, Б., Побережная, Г., & Белов, О. (2002). *Музыка и психика*. АДЕФ-Украина.
- Побережна, Г. (2008). Педагогічний потенціал музикотерапії. *Мистецтво та освіта*, 2, 9-12.
- Побережна, Г. (2010). Музикотерапія як інноваційна технологія особистісного розвитку. *Вища освіта України*, 3, 87-97.
- Побережная, Г. И. (2016). Парадигмальные аспекты взаимодействия психоанализа и арт-терапии: проблема качественной классификации психотипов. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*, 36, 149-160.
- Aigen, K. S. (2013). *The Study of Music Therapy: Current Issues and Concepts*. Routledge.
- Aldridge, G., & Aldridge, D. (2008). *Melody In Music Therapy: A Therapeutic Narrative Analysis*. Jessica Kingsley Publishers.
- Berger, D. S. (2002). *Music Therapy, Sensory Integration and the Autistic Child*. Jessica Kingsley Publishers.
- Bruscia, K. E. (2014). *Defining Music Therapy*. Barcelona Publishers.
- Davis, W. B., Gfeller, K. E., & Thaut, M. H. (2008). *An Introduction to Music Therapy: Theory and Practice* (3rd ed.). American Music Therapy Association.
- De Backer, J., Nocker-Ribaupierre, M., & Sutton, J. (2014). Music therapy in Europe: the identity and professionalization of European music therapy, with an overview and history of the European music therapy confederation. In J. De Backer & J. Sutton (Eds.), *The music in music therapy: Psychodynamic music therapy in Europe: Clinical, theoretical and research approaches* (pp. 24-36). Jessica Kingsley Publishers.
- Gold, C., Wigram, T., & Voracek, M. (2007). Predictors of change in music therapy with children and adolescents: the role of therapeutic techniques. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 80(4), 577-589. <https://doi.org/10.1348/147608307X204396>
- Hegi, F. (1988). *Improvisation und Musiktherapie: Möglichkeiten und Wirkungen von freier Musik*. Junfermann-Verlag.
- Letule, N., & Ala-Ruona, E. (2016). An overview of the music therapy professional recognition in the EU. *Specialis Ugdymas / Special Education*, 1(34), 133-144. <https://doi.org/10.21277/se.v1i34.252>.
- Maler, T. (1989). *Klinische Musiktherapie: Ausdrucksdynamik, Ratingskalen und wissenschaftliche Begleitforschung im Lübecker Musiktherapie-Modell*. Verlag Dr. R. Krämer.
- Mátejová, Z. (1993). *Základy teórie a praxe muzikoterapie*. Univerzita Komenského.
- Mátejová, Z., & Mašura, S. (1980). *Muzikoterapia pri zajakavosti*. Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Mátejová, Z., & Mašura, S. (1992). *Muzikoterapia v špeciálnej a liečebnej pedagogike*. Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Smeijsters, H. (1994). *Musiktherapie als Psychotherapie*. Gustav Fischer Verlag.
- Smeijsters, H. (1999). *Grundlagen der Musiktherapie*. Hogrefe Verlag.
- Vítalová, Z. (1999). *Muzikoterapia. Slovenská spoločnosť Franza Schuberta*.
- Wigram, T., Pedersen, I. N., & Bonde, L. O. (2002). *A comprehensive guide to music therapy: Theory, clinical practice, research and training*. Jessica Kingsley Publishers.

REFERENCES

- Aigen, K. S. (2013). *The Study of Music Therapy: Current Issues and Concepts*. Routledge.
- Aldridge, G., & Aldridge, D. (2008). *Melody In Music Therapy: A Therapeutic Narrative Analysis*. Jessica Kingsley Publishers.
- Berger, D. S. (2002). *Music Therapy, Sensory Integration and the Autistic Child*. Jessica Kingsley Publishers.
- Bruscia, K. E. (2014). *Defining Music Therapy*. Barcelona Publishers.
- Campbell, D. (1999). *Effekt Motsarta* [The Mozart Effect] (L. Shchukin, Trans.). Popurri [in Russian].
- Davis, W. B., Gfeller, K. E., & Thaut, M. H. (2008). *An Introduction to Music Therapy: Theory and Practice* (3rd ed.). American Music Therapy Association.
- De Backer, J., Nocker-Ribaupierre, M., & Sutton, J. (2014). Music therapy in Europe: the identity and professionalization of European music therapy, with an overview and history of the European music therapy confederation. In J. De Backer & J. Sutton (Eds.), *The music in music therapy: Psychodynamic music therapy in Europe: Clinical, theoretical and research approaches* (pp. 24-36). Jessica Kingsley Publishers.

- Decker-Voigt, H.-H. (2003). *Vvedenie v muzykoterapiyu* [Introduction to Music Therapy]. Piter [in Russian].
- Dedinskaya, E., & Shcherbinin, K. (2008). Muzykal'naya terapiya v klinicheskoi praktike [Music Therapy in Clinical Practice]. *Muzykal'naya psikhologiya i psikhoterapiya* [Musical Psychology and Psychotherapy], 2, 112-117 [in Russian].
- Demchuk, T. (2013). Poniattia muzykoterapii ta osoblyvosti yii vykorystannia u pedahohichnii roboti z uchniamy dytiachoi muzychnoi shkoly [The Concept of Music Therapy and Features of Its Use in Pedagogical Work With Pupils of Children's Music School]. *Molod i rynek* [Youth & Market], 2(97), 158-161 [in Ukrainian].
- Drahanchuk, V. (2010). Muzychna terapiia: teoriia ta istoriia [Muzychna terapiia: teoriia ta istoriia]. RVV "Vezha" of Lesya Ukrainka Volyn National University [in Ukrainian].
- Gerasimovich, G. I., & Einysh, E. A. (1999). Primenenie muzykoterapii v meditsine [Application of Music Therapy in Medicine]. *Meditsinskie novosti* [Medical news], 7, 17-20 [in Russian].
- Gold, C., Wigram, T., & Voracek, M. (2007). Predictors of Change in Music Therapy With Children and Adolescents: the Role of Therapeutic Techniques. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 80(4), 577-589. <https://doi.org/10.1348/147608307X204396>
- Hegi, F. (1988). *Improvisation und Musiktherapie: Möglichkeiten und Wirkungen von freier Musik* [Improvisation and Music Therapy: Possibilities and Effects of Free Music]. Junfermann-Verlag [in German].
- Letule, N., & Ala-Ruona, E. (2016). An Overview of the Music Therapy Professional Recognition in the EU. *Specialusis Ugdymas / Special Education*, 1(34), 133-144. <https://doi.org/10.21277/se.v1i34.252>.
- Lvov, O. (2019). Muzykoterapiia yak napriamok. Istoriia, rozvytok, perspektyvy, tekhniki [Music Therapy as a Direction. History, Development, Prospects, Techniques]. *Forum psykhatrii ta psykhoterapii* [Forum of Psychiatry and Psychotherapy], 12, 126-139 [in Ukrainian].
- Lytvynchuk, L. (2012). Psykholohichni mekhanizmy dii muzyky [Psychological Mechanisms of Music Action]. *Problemy suchasnoi psykholohii* [Problems of Modern Psychology], 17, 224-233. <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2012-17.%25p> [in Ukrainian].
- Lytvynchuk, L. (2019). Osoblyvosti korektsiinoho vplyvu muzykoterapii [Features of the Corrective Effect of Music Therapy]. *Problemy suchasnoi psykholohii* [Problems of Modern Psychology], 15, 322-330. <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2012-15.%25p> [in Ukrainian].
- Lyuban-Plozza, B., Poberezhnaya, G., & Belov, O. (2002). *Muzyka i psikhika* [Music and psyche]. ADEF-Ukraina [in Russian].
- Maler, T. (1989). *Klinische Musiktherapie: Ausdrucksdynamik, Ratingskalen und wissenschaftliche Begleitforschung im Lübecker Musiktherapie-Modell* [Clinical music therapy: dynamics of expression, rating scales and accompanying scientific research in the Lübeck music therapy model]. Verlag Dr. R. Krämer [in German].
- Mátejová, Z. (1993.). *Základy teórie a praxe muzikoterapie* [Basics Of Theory And Practice of Music Therapy]. Univerzita Komenského [in Slovak].
- Mátejová, Z., & Mašura, S. (1980). *Muzikoterapia pri zajakavosti* [Music Therapy for Intrigue]. Slovenské pedagogické nakladateľstvo [in Slovak].
- Mátejová, Z., & Mašura, S. (1992). *Muzikoterapia v špeciálnej a liečebnej pedagogike* [Music Therapy in Special and Therapeutic Pedagogy]. Slovenské pedagogické nakladateľstvo [in Slovak].
- Poberezhna, H. (2008). Pedahohichniy potentsial muzykoterapii [Pedagogical Potential of Music Therapy]. *Mystetstvo ta osvita* [Art and Education], 2, 9-12 [in Ukrainian].
- Poberezhna, H. (2010). Muzykoterapiia yak innovatsiina tekhnolohiia osobystisnoho rozvytku [Music therapy as an innovative technology of personal development]. *Vyshcha osvita Ukrainy* [Higher Education of Ukraine], 3, 87-97 [in Ukrainian].
- Poberezhna, H. (2016). Paradigmat'nye aspekty vzaimodeistviya psikhoanaliza i art-terapii: problema kachestvennoi klassifikatsii psikhotipov [Paradigmatic aspects of the interaction of psychoanalysis and art therapy: the problem of qualitative classification of psychotypes]. *Aktualni problemy istorii, teorii ta praktyky khudozhnoi kultury* [Topical Problems of History, Theory and Practice of Artistic Culture], 36, 149-160 [in Russian].
- Smeijsters, H. (1994). *Musiktherapie als Psychotherapie* [Music Therapy as Psychotherapy]. Gustav Fischer Verlag [in German].
- Smeijsters, H. (1999). *Grundlagen der Musiktherapie* [Basics of Music Therapy]. Hogrefe Verlag [in German].
- Vítalová, Z. (1999). *Muzikoterapia* [Music Therapy]. Slovenská spoločnosť Franza Schuberta [in Slovak].
- Wigram, T., Pedersen, I. N., & Bonde, L. O. (2002). *A comprehensive guide to music therapy: Theory, clinical practice, research and training*. Jessica Kingsley Publishers.

MUSIC THERAPY: THE ROLE OF INTERSECTORAL INTERACTION TO SHAPE THE SPECIALIST PROGRAMME SUBJECT AREA AND SPECIFY THE FIELD RESEARCH

Olga Bench¹, Zuzana Brciakova¹

¹Catholic University in Ružomberok

Abstract

The purpose of the article is to identify the leading current trends in the main branches of music therapy, taking into account the experience of various world scientific schools. *Methods.* The authors have applied a historical and cultural approach to study the formation and development of music therapy as a separate field of knowledge. The authors also used methods of analysis and comparison, which trace the main directions of music therapy in the psychological, mental and behavioural sectors and determine the intersectoral influences of significant scientific results. *Results.* It is proved that the dynamism of the development of music therapy since its creation shows specific stability in the extension and testing of new branches. Their entrance is logical and is explained as a result of peculiar "cross" intersectoral influences and the involvement, at certain stages, of significant scientific results from various branches of knowledge, including those that are remote from practical medicine, traditional music education, classical music studies and pedagogy. Due to the internal differentiation of its individual components, the consistency of the industry is constantly updated, which is formed at the intersection of pedagogy, the theory of social communication, cultural studies, and other related disciplines. It is determined that the leading ones in music therapy are medicine, psychology and pedagogy, which develops as an integrative discipline at the intersection of neurophysiology, psychology, reflexology, music studies and other fields. *The scientific novelty* is to identify common means and approaches of scientific knowledge of musical practice to psychological, mental, and behavioural correction of human activity at different age stages.

Keywords: art therapy; music therapy; psychocorrection; methods of therapeutic influence; intersectoral interaction; social and age-appropriate pedagogy

Інформація про авторів

Ольга Бенч, професор, професор кафедри спеціальної педагогіки і лікувальної педагогіки, Католицький університет в Ружомберку, вул. Грабовська, 1, Ружомберок, Словацька Республіка, 03401, ORCID iD: 0000-0002-3998-3062, e-mail: olgabench2020@gmail.com

Зузана Брчакова, педагог кафедри спеціальної педагогіки і лікувальної педагогіки, Католицький університет в Ружомберку, вул. Грабовська, 1, Ружомберок, Словацька Республіка, 03401, ORCID iD: 0000-0002-6524-7093, e-mail: zuzana.brciakova@ku.sk

Information about the authors

Olga Bench*, Professor, Department of Pedagogy and Special Pedagogy, Catholic University in Ružomberok, 1 Hrabovska St., Ružomberok, 03401, Slovak Republic, ORCID iD: 0000-0002-3998-3062, e-mail: olgabench2020@gmail.com

Zuzana Brciakova, Teacher, Department of Pedagogy and Special Pedagogy, Catholic University in Ružomberok, 1 Hrabovska St., Ružomberok, 03401, Slovak Republic, ORCID iD: 0000-0002-6524-7093, e-mail: zuzana.brciakova@ku.sk

*Corresponding author

